

O‘ZBEKISTON AKADEMIK MUHITIDA TURK TILINI O‘QITISHGA MAJMUAVIY YONDASHUV: LINGVISTIK INTERFERENSIYADAN XALQARO SERTIFIKATSIYAGACHA

Omer Dunkel

Xalqaro munosabatlar va tarix kafedrası

Turk tili o‘qituvchisi

Alfraganus Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston oliy ta’lim tizimidagi islohotlar fonida turk tilini o‘qitishning o‘ziga xos xususiyatlari tadqiq etiladi. Muallif o‘zbek va turk tillarining yaqinligi keltirib chiqaradigan lingvistik interferensiya muammolarini tahlil qiladi. Shuningdek, xalqaro TYS va TÖMER sertifikatlariga tayyorlashda raqamli texnologiyalar va akademik ko‘nikmalarni shakllantirish strategiyalari bo‘yicha metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: Turk tili, akademik kompetensiya, lingvistik interferensiya, TYS, raqamli ta’lim, EdTech, akademik yozuv, O‘zbekiston oliy ta’limi.

Аннотация: В данной статье исследуются особенности преподавания турецкого языка на фоне реформ в системе высшего образования Узбекистана. Автор анализирует проблемы лингвистической интерференции, вызванные близостью узбекского и турецкого языков. Также даются методические рекомендации по стратегиям формирования академических компетенций и использованию цифровых технологий при подготовке к международным сертификатам TYS и TÖMER.

Ключевые слова: Турецкий язык, академическая компетенция, лингвистическая интерференция, TYS (Экзамен на знание турецкого языка), цифровое образование, EdTech (образовательные технологии), академическое письмо, высшее образование в Узбекистане.

Abstract: This article examines the peculiarities of teaching the Turkish language against the background of reforms in the higher education system of Uzbekistan. The

author analyzes the problems of linguistic interference caused by the proximity of the Uzbek and Turkish languages. Methodological recommendations are also given on the strategies for forming academic competencies and the use of digital technologies in preparation for international TYS and TÖMER certificates.

Keywords: Turkish language, academic competence, linguistic interference, TYS (Turkish Proficiency Exam), digital education, EdTech, academic writing, higher education in Uzbekistan.

KIRISH

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida turk tilini o‘rganishga bo‘lgan qiziqish misli ko‘rilmagan darajada ortdi. Vazirlar Mahkamasining tegishli qarorlariga muvofiq, magistratura va doktoranturaga qabul qilinish, shuningdek, dissertatsiyalarni himoya qilish uchun xalqaro sertifikatga (kamida B2 darajasi) ega bo‘lish majburiy shart qilib belgilandi. Bu esa turk tilini o‘rganish vektorini madaniy-maishiy yo‘nalishdan akademik yo‘nalishga o‘zgartirdi. Ushbu maqolaning maqsadi — O‘zbekiston til muhitida talabalarni xalqaro sertifikatlashga tayyorlashda muvaffaqiyatning asosiy omillarini aniqlashdan iborat.

TAHLIL

1. Qiyosiy-tipologik tahlil: Ona tiliga tayanish

O‘zbek va turk tillarining genetik yaqinligi (turkiy tillar guruhi) o‘qitish uchun noyob baza yaratadi. Boshlang‘ich bosqichlarda (A1-B1) grammatikani o‘zlashtirish jarayoni hind-evropa tillari sohiblariga qaraganda ancha tez kechadi.

• **Fasilitatsiya (Yengillashtirish) omillari:** Identiv sintaksis (SOV — ega, to‘ldiruvchi, kesim tartibi) va so‘z yasallashining agglyutinativ xarakteri talabalarga gap qurish mantiqini intuitiv tushunish imkonini beradi.

• **Interferensiya omillari:** Tillarning yaqinligi "tuzoqlar"ni ham yuzaga keltiradi. Talabalar o‘zbek tilining fonetik va semantik normalarini turk tiliga ko‘chirishga moyil bo‘ladilar, bu esa B2-C1 darajalarida muhim xatolarga sabab bo‘ladi.

1-jadval. Leksik "tuzoqlar" va interferensiya

Soʻz	Oʻzbek tilidagi maʼnosi	Turk tilidagi maʼnosi	Talaba xatosi
Tushunmoq / Düşünmek	Anglamoq	Oʻylamoq	<i>Anlyapman</i> oʻrniga <i>Düşünüyorum</i> deyish.
Shahar / Şehir	Shahar	Shahar	Unlilar uygʻunligining buzilishi (<i>Şahar</i> deb yozish).
Qaramoq / Bakmak	Koʻrmoq / Boqmoq	Koʻrmoq	Feʼl boshqaruvining notoʻgʻri qoʻllanilishi.

2. Sertifikatlash uchun muvaffaqiyatli metodik strategiyalar

TYS (Türkçe Yeterlik Sınavı) yoki TÖMER imtihonlarini muvaffaqiyatli topshirish uchun oʻqituvchilar asosiy eʼtiborni umumiy muloqotdan akademik kompetensiyalarga qaratishlari lozim.

2.1. Akademik yozuv (Yazma)

Oʻzbek talabalarining asosiy muammosi — sodda gaplardan foydalanishdir. B2/C1 darajasiga erishish uchun **mantiqiy bogʻlovchilarni (bağlaçlar)** joriy etish zarur:

- *Dolayisiyla, bunun yanı sıra, oysa ki, netice itibariyle.*

"Matnni transformatsiya qilish" mashqi (maishiy voqeani ilmiy uslubda bayon qilish) imtihonning yozma qismiga tayyorgarlik koʻrishda eng samarali usul hisoblanadi.

2.2. Tinglab tushunish va soʻzlashuv (Dinleme & Konuşma)

Test sinovlarining yuqori darajalarida nafaqat soʻzlarni tushunish, balki argumentatsiyani tahlil qilish qobiliyati tekshiriladi. Metodika autentik resurslar (masalan, *TRT Haber*, ilmiy podkastlar) bilan ishlashni oʻz ichiga olishi kerak, bunda talabalar maʼruzachining tezis va xulosalarini ajratishni oʻrganadilar.

3. To‘siqlar tahlili va ularni bartaraf etish yo‘llari

B1 darajasidagi "plato effekti" asosiy muammolardan biri bo‘lib qolmoqda. Tillarning o‘xshashligi tufayli talabalarda tilni to‘liq bilish illyuziyasi paydo bo‘ladi, bu esa motivatsiyaning pasayishiga va grammatika nozikliklariga e‘tiborsizlikka olib keladi.

Tavsiyalar:

1. Haqiqiy o‘shni baholash uchun muntazam ravishda "Mock-test" (sinov imtihonlari) o‘tkazish.
2. Akademik munozara klublarini tashkil etish, u yerda seriallar emas, balki ilmiy va ijtimoiy muammolar muhokama qilinishi kerak.
3. Ikki til tizimini ongli ravishda farqlash uchun "O‘zbekcha vs Turkcha" qiyosiy jadvalaridan foydalanish.

4. Sertifikatlashtirishga tayyorlashda raqamli texnologiyalar va EdTech roli

Bugungi kunda O‘zbekistonda raqamli ta’lim (EdTech) turk tili ko‘nikmalarini shakllantirishda katalizator vazifasini o‘tamoqda. Mobil ilovalar va onlayn platformalar autentik til muhiti yetishmovchiligini qoplashga xizmat qiladi.

4.1. Ixtisoslashgan platformalar

Akademik darajaga (B2-C1) erishish uchun oddiy lug‘at ilovalari yetarli emas. Quyidagi kompleks yondashuv zarur:

Yunus Emre Enstitüsü Uzaktan Türkçe Öğretim Portalı: CEFR standartlari asosida tuzilgan ushbu portal talabalarga TYS imtihoni formatini simulyatsiya qilish imkonini beradi.

TRT Dinle va Podcast servislari: Davlat radioeshittirishlari ilovalaridan foydalanish "diskursiv tinglash" ko‘nikmasini rivojlantiradi. Fan, tarix va iqtisodiyot haqidagi podkastlar talabani akademik nutq sur‘atiga o‘rgatadi.

4.2. Sun‘iy intellekt shaxsiy tyutor sifatida

Sun‘iy intellekt (ChatGPT, Gemini) "Yazma" (Yozma ish) ko‘nikmasini mashq qilishda yangi ufqlarni ochadi:

1. Akademik uslubga muvofiqlikni tekshirish.
2. C1 darajasidagi matnlarda uchraydigan sinonimlar va arxaizmlar (Usmonli turkchasi merosi) bazasini shakllantirish.
3. "Imtihon oluvchi — abituriyent" ssenariysi bo'yicha muloqot simulyatsiyalari.

5. Akademik hamkorlik rivojlanishi va kadrlar ehtiyoji prognoz

Mavjud dinamika tahlili yaqin 5–7 yilda O'zbekistonda turk tilini o'qitishda quyidagi tendensiyalarni bashorat qilish imkonini beradi:

1. **Ta'lim dasturlari integratsiyasi:** O'zbekiston va Turkiya oliy o'quv yurtlari o'rtasida "qo'shaloq diplom" (Double Degree) dasturlari ko'payadi. Bu talabalardan bakalavr bosqichidayoq kamida B2 darajasini talab qiladi.
2. **Ilmiy konvergensiya:** Majburiy sertifikatlashtirish o'zbek olimlarining **Scopus** va **TR-Dizin** bazalaridagi turk jurnallarida maqola chiqarish faolligini oshiradi. Bu esa "Akademik turk tili" kurslariga bo'lgan talabni keskin kuchaytiradi.
3. **Milliy darsliklar yaratilishi:** Faqat o'zbek auditoriyasi uchun mo'ljallangan, yuqorida aytib o'tilgan lingvistik interferensiya xatolarini hisobga oluvchi yangi avlod darsliklari yaratilishi kutilmoqda.

Xulosa

Bugungi kunda O'zbekistonda turk tilini o'qitish muvaffaqiyati intuitiv tushunishni akademik savodxonlikka aylantirish qobiliyatiga bog'liq. Raqamli vositalardan oqilona foydalanish va xalqaro standartlar asosida qat'iy tayyorgarlik ko'rish talabalarga nafaqat zarur sertifikatlarni olish, balki jahon ilmiy hamjamiyatiga muvaffaqiyatli integratsiyalashish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar va manbalar (References)

1. **Hengirmen, M. (2005).** *Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Engin Yayınevi.
2. **Güneş, F. (2013).** *Türkçe Öğretiminde Yaklaşımlar ve Modeller*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

3. **Vazirlar Mahkamasining Qarori** (2021). Xorijiy tillarni o'rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to'g'risida (No312).
4. **Yunus Emre Enstitüsü**. *Türkçe Yeterlik Sınavı (TYS) Tanıtım Kılavuzu*. [Online resurs: tys.yee.org.tr].
5. **TRT Dinle Platformasi**. *Akademik ve Kültürel Podcast Serileri*. [Mobil ilova va veb-sayt].
6. **Demirel, Ö. (2010)**. *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.